

Regina KVAŠYTĖ
Šiaulių universitetas

**LIETUVIŲ IR LATVIŲ KALBŲ
EKONOMIKOS TERMINIJOS ANGLYBĖS**

1. Įvadinės pastabos

Dabartinės kalbos terminija, kaip nacionalinės kalbos leksikos dalis, atspindinti socialinio gyvenimo pokyčius, yra nevienodos kilmės: greta savos kalbos žodžių vartojama nemaža įvairiai laikotarpiais pasiskolintų terminų, kurie pagal asimiliavimosi laipsnį dažniausiai skiriami į senuosius tikruosius skolinius, tarptautinius žodžius ir sveitimybes, arba barbarizmus (Gaivenis 2002: 58). Lietvių ir giminingoje latvių kalboje daugiausia tarptautinių terminų būna graikiškos arba lotyniškos kilmės. Tačiau tarptautiniai yra virtusių nemaža ir kitų kalbų, tarp jų ir anglų kalbos, žodžių (Jakaitienė 1980: 60; LK I 1995: 36; Laua 1981: 116). Skolinius iš anglų kalbos latvių kalboje išsamiai tyrinėjės kalbininkas Juris Baldunčikas pripažįsta, kad nere tai anglybės¹ suvokiamos kaip tarptautinė leksika, todėl per daug nesipriešinama jų patekimui ir į bendrinę kalbą apskritai, ir į profesinę leksiką. Būtent jų priklausymas prie tarptautinės – daugelyje kalbų paplitusios – leksikos yra vienas iš pagrindinių skolinimosi motyvų. Ypač tai pasakytina apie prie vadinančių didžiųjų kalbų nepriklaušančias kalbas – latvių, lietvių, čekų, suomių ir pan. Tokių žodžių patekimą į mūsų kalbas skatina ir tai, kad jie aptinkami didžiosiose kalbose (rusų, vokiečių) (A 1989: 11). Panašiai anglybių plitimą grindžia ir lietuvių terminologai: „jos ateina kartu su naujomis sąvokomis

¹ Latvių kalbininkai nesutaria dėl paties termino – konkuruoja formos *anglicisms* (A 1989) ir *anglisms* (Skujina 1993). „Termino *anglicisms* raidžių samplaika (priesaga) ic neturi semantinio krūvio, todėl, remiantis terminams keliamais reikalavimais ir atsisakant nemotyvuotos kitų kalbų įtakos, pirmenybė suteikiama trumpesnei formai *anglisms*“ (NA 2002: 113). Lietvių kalbotyros terminijoje sinonimiškai vartojami terminai *anglicizmas*, *anglizmas* (KTŽ 1990), taip pat *anglybė* (Drotvinas 1988: 50).

ir kai kurios esti labai panašios į tarptautinius žodžius“ (Gaivenis 2002: 58). Pastaruoju metu rinkos ekonomikos sąlygomis ir plėtojant verslą anglų kalba anglybės vis labiau skverbiasi į nacionalines kalbas.

I lietvių ir į latvių kalbą anglybių – tarptautinių žodžių, o į ne-norminę vartoseną ir anglų kilmės svetimybį – pateko skirtingu laiku ir dėl skirtingų priežasčių, todėl jų vertinimas ekonomikos ir gretutinių sričių terminijoje² negali būti vienodas. Latvių terminologė Valentīna Skujīņa pabrėžia, kad dėl nacionalinio savitumo skoliniai iš anglų kalbos (ypač anglų kilmės terminai) latvių kalboje patenka ne į internacinalizmą³, o į iš kitos konkrečios kalbos skolintų žodžių kategoriją, taip pat kaip skoliniai iš rusų, vokiečių ar kurios kitos nacionalinės kalbos. Tokie žodžiai latvių kalboje dažniausiai yra verčiami, jeigu néra kokių nors ypatingų papildomų priežasčių jų skolinius (Skujīņa 1997: 241). Pastebima, kad kalbos sistemoje geriausiai prigyja tie anglų kilmės tarptautiniai žodžiai, kurių tartis yra artimesnė jų rašybai, savo ruožtu tos anglybės, kurių tarimas labai skiriasi nuo rašymo, tik sąlygiškai atlieka tarptautinių žodžių funkcijas. Šios nuostatos galioja ne tik bendrinės kalbos leksikai, bet ir terminijai. Anglybių plitimais ir lietuvių, ir latvių kalbų ekonomikos terminijoje vyko seniau ir tebevyksta dabar pakankamai sparčiai, ypač tai pasakyti apie skolinių vartoseną sakytinėje kalboje.

2. Tarptautiniai terminai, atėję per anglų kalbą

Esama atvejų, kai anglų kalba yra dalyvavusi terminų skolinimosi procese kaip tarpininkė – tokį pavyzdžių galima aptikti ir ekonomikos terminijoje. Prie seniau iš anglų kalbos pasiskolintų, visiškai asimiliuotų ir tarptautiniais tapusių terminų ir lietuvių, ir latvių kalbose

² Toliau apibendrintai vadinama *ekonomikos terminija*.

³ Latvių kalbotyroje plačiai vartojamas terminas *internacionālisms*, o lietvių kalboje terminai *internacionalizmas* ir *internacionalybė* yra lietviškojo *tarptautinis žodis* sinonimai (KTŽ 1990). Beje, teigama, kad lietvių kalboje terminas *internacionalizmai „jau buvo ēmęs stumti įprastinį terminą tarptautiniai žodžiai“* (Klimavičius 2001: 16).

priskirtini pirmiausia per anglų kalbą patekė lotyniškos arba graikiškos kilmės ekonomikos terminai (tiesa, kai kurie šaltiniai juos traktuoją kaip tiesiogiai iš klasikinių kalbų pasiskolintus): liet. *kapitalas* (angl. *capital* < lot. *capitalis* „pagrindinis“) TŽŽ 2001 – „indėlis į gamybą, investuojant į materialųjį kapitalą (pvz., įmones, įstaigas, įrangą, įrankius) ir intelektinį kapitalą (pvz., bendraių išsilavinimą, profesinį pasirengimą) <...>“ AJVTŽ 2000 [senesniuose tarptautiniu žodžiu žodynuose, pavyzdžiui, SNŽŽ 1907, STŽŽ 1923, nurodyta, jog tai lotynų kilmės žodis; beje, neretai minėtas terminas aiškinatas lietuvišku atitikmeniu *turtas* (L 1915; LL 1922)] – latv. *kapitāls* (vok. *Kapital*, angl. *capital* < lot. *capitale* „nuosavybė“), o homonimas – būdvardis *kapitāls* iš lot. *capitalis* „pagrindinis“ (SV 1999); liet. *eksportas* (angl. *export* < lot. *exporto* „išvežu“) TŽŽ 2001 – „prekių, paslaugų ir pagrindinio kapitalo pardavimas užsienio šalims <...>“ AJVTŽ 2000. Lietuvių kalba šis žodis pateikiamas įvairiuose XX a. pradžios žodynuose, tačiau kai kuriuose leksikografijos šaltiniuose jį atitinka lietuviški vediniai *išgabenimas* (L 1915) arba *išvežimas* (SNŽŽ 1907). Atsisakyti šio tarptautinio žodžio ir verstis aprašomojo pobūdžio konstrukcijomis *prekių išvežimas į užsienį; į užsienį išvežamosios prekės* arba galūnės vediniai *išvaža* yra siūlęs Pranas Skardžius (LTŽA 1973). Latvių kalbos anglybių žodyne (SV 1999) minima, jog pirmą kartą terminas latv. *eksports* pateko į 1891 m. išleistą enciklopedinį žodyno sąsiuvinį⁴, tačiau jis vartotas, kaip rodo iliustracinių pavyzdžių, daug anksčiau (A 1989); liet. *importas* (angl. *import* < lot. *importo* „išežu“) TŽŽ 2001 – „prekių, paslaugų ir pagrindinio kapitalo pirkimas iš užsienio šalių <...>“ AJVTŽ 2000. Lietuvių kalboje šis tarptautinis, beje, laikomas tiesiog lotynų kilmės, žodis įtrauktas jau į 1907 m. tarptautinių žodžių žodynėli (SNŽŽ 1907) ir kitus vėlesnių metų žodynus (STŽŽ 1923; TŽŽ 1936). Vis dėlto 1938 m. išleistame

⁴ Enciklopedinis žodynas *Konversācijas vārdnīca* pradėtas leisti atskirais sąsiuviniais. Pirmasis leidėjas – J. Dravnieks. Nuo 1891 iki 1898 m. Jelgavoje išėjo 27 sąsiuviniai; nuo 1904 m. žodynas leidžiamas Rygoje: *Konversācijas vārdnīca* 1–99, 1904–1921; *Latviešu konversācijas vārdnīca* 1–21, 1921–1940.

prekybos korespondencijos žodyne šio termino nėra – jį keičia lietuviškas *īvežimas* (PKŽ 1938). P. Skardžiaus manymu, jį taip pat būtų galima perteikti savais žodžių junginiais *prekių īvežimas iš kitų kraštų, īvežamosios prekės* ar galūnės vediniu *īvaža* (LTŽA 1973). Latv. *imports* (SV 1999), kaip ir antoniminės reikšmės terminas *eksports*, pateko į 1891 m. žodyną (A 1989). Minėti lotynų kilmės per anglų kalbą atėję tarptautiniai žodžiai turi savos kalbos atitikmenis ir latvių kalboje: *eksports* – *izvedums* ‘išvežimas’⁵, *imports* – *ievedums* ‘īvežimas’. Pastarojo dešimtmečio terminų žodynai rodo, kad latviški atitikmenys vartojami ir kaip terminai arba kaip sudurtinių terminų dėmenys: *ievedums*; *ievedmuita* ‘īvežimo muitas’, *izvedums*; *izvedmuita* ‘išvežimo muitas’ (ELDO 1995; ESV 2000). Taip pat latvių ekonomikos terminijoje plinta nauji sudėtiniai terminai: *ieveduma ierobežošana* ‘īvežimo apribojimas’, *ieveduma kvota* ‘īvežimo kvota’, *ieveduma pievie-notās vērtības nodoklis* ‘īvežimo pridėtinės vertės mokesčis’, *izved-subsīdija* ‘išvežimo subsidija’, *izveduma kvota* ‘išvežimo kvota’, *izved-duma un ieveduma cenu attiecība* ‘išvežimo ir īvežimo kainų santykis’ (ESV 2000). Naujausiame aiškinamajame latvių ekonomikos terminų žodyne netgi pastebėta tendencija atsisakyti svetimos kilmės terminų: *eksports* žr. *izvedums* ir *imports* žr. *ievedums* (ESV 2000). Lietuvių terminijoje vyksta panašūs procesai – greta terminų *ekspor-tas*, *grynasis eksportas*, *importas* (RETŽ 1994; BBBTŽŽ 1994; MTŽ 2002), *importe muitas* (ETŽ 1994), *eksporto / importo kvota*, *eksporto / importo licencija* AĮVTŽ 2000, nors daug rečiau, vartojami lietuviški atitikmenys *īvežimas*, *išvežimas* (BBBTŽŽ 1994). Lietuviškos kilmės terminų *īvežimas* ir *išvežimas* arba atitinkamų veiksmažodžių *īvežti*, *išvežti* formų pasitaiko ir kai kurių įstatymų sąvokų aiškinime (IJSZ 2000).

Tarpininkės vaidmenį anglų kalba atlieka ir tada, kai aktualizuojami kai kurie iš klasikinių kalbų kilę terminai, pavyzdžiui, liet. *auditas* (lot. *auditus* „klausymas“) TŽŽ 2001 – „oficialus nepriklausomos įmonės buhalterinės apskaitos ir finansinės atskaitomybės patikrinimas

⁵ Latvių kalbos terminų pažodiniai vertimai žymimi viengubomis kabutėmis.

ir išvadų pateikimas. Pagrindinis audito tikslas – įvertinti, ar finansi- nė atskaitomybė rodo tikrają įmonės veiklos būklę, ar ši atskaitomy- bė parengta pagal galiojančius buhalterinės apskaitos normatyvinius aktus. Auditas atliekamas pagal audito įmonės ir ūkio subjekto (už- sakovo) sutartį. Audito rezultatai įforminami audito ataskaitoje, ku- rioje pateikiama ir išvada apie finansinės atskaitomybės teisingumą“ AĮVTŽ 2000, *auditorius* „asmuo, turintis auditoriaus kvalifikaciją, lei- dimą ir teisę atlikti auditą ir dirbantis audito įmonėje, įregistruotoje Lietuvos Respublikos įmonių registre“ AĮVTŽ 2000. Šie žodžiai XX a. pradžioje pasižymėjo tam tikra lietuvišką atitikmenų įvairove: *au- dit – peržiūrėjimas, perkratymas rokundų, auditor – revizorius, peržiūrė- tojas rokundų* L 1915; *auditoras* 1. „ligi XVIII a. pabaigos Lietuvos karo teismuose tardytojas ir prokuroras“; 2. „senosiose mokyklose vyresnysis mokinys“; 3. „kanonų teisėje instrukcinis teisėjas, kuris pro- cese veda tardymą, bet pats neteisia“ TŽŽ 1936. Dabartinėje kalboje *audit buh. – patikrinimas, revizija, auditas* DALKŽ 2000; terminų žo- dynuose *audit – revizija* ETŽ 1994, *auditas* (t. p. *apskaitos patikrinimi- mas / kontrolė / revizija*) (BBBTŽŽ 1994). Dėl poreikio skolintis ši terminą bendros nuomonės neturi latvių kalbos ekonomikos specia- listai – vieni jų linkę įsileisti į savo kalbą anglybę, kiti savo ruožtu siūlo vartoti tik seniai žinomą taip pat lotynų kilmės terminą *revizija*, motyvuodami, jog tai tas pats reiškinys: *audits sk. revīzija; auditors sk. revidents; auditorfirma sk. revidentfirma* ESV 2000. Anglų–latvių žo- dyne šio žodžio atitikmenys yra (*norēķinu, pārskatu*) *pārbaude; revīzi- ja* (‘atsiskaitymų, ataskaitų) patikrinimas; *revizija*’ ALV 1997. Latvi- jos mokslų akademijos Terminologijos komisija yra pateikusi oficialų šių terminų skirtumų aiškinimą, kuriame teigama, kad terminai *revī- zija* ir *revidents* latvių kalboje vartoja jų tradicinė reikšme, o termi- nai *audits* ir *auditors* pasiskolinti iš anglų kalbos XX a. dešimtajame dešimtmetyje įvardyti nuo *revizijos* ir *revizoriaus* skirtiniems, nors iš dalies ir susijusiems, procesams ir veikėjui: *auditas* – tai „procesas, kurį inicijuoja įstaiga, įmonė ar fizinis asmuo, pakviesdamas kompe- tentingą specialistą (auditorių), kad jis nustatytu įstaigos, įmonės ar fizinio asmens ūkinės veiklos būklę, galimus trūkumus ir pan., ir gau- tų patarimų būklei pagerinti; auditas atliekamas, klausantis reikia- mos informacijos arba renkant ją iš dokumentų ir pan.; audito tikslas

– neleisti įstaigai, įmonei ar fiziniam asmeniui bankruntuoti, ūkinei veiklai smukti ir pan., laiku pašalinti galimas kliūtis“ (TJ 3, 21–22), o *auditorius* – „asmuo, kurį kaip labai kompetentingą specialistą pakeičia patikrinti tam tikros įstaigos ar pareigūno veiklą, kad nustatyta padėti ar patikslintų artimiausią veiklos programą“ (Kirīte 1995). Ekonomikos instituto direktorė, Latvijos Terminologijos komisijos Ekonomikos terminijos pakomisijo pirmininkė Raita Karnīte ižvelgia anglybės nereikalingumą ir jos lygiavertiskumą terminui *revizija*: „nėra pagrindo skirtingai versti ir aiškinti šiuos terminus, *revizija* ir *audits* yra sinonimai, vienodai tinkami vienam ir tam pačiam procesui apibūdinti <…>. Atitinkamai *auditor* verčiamas kaip *revidents* jeb⁶ *auditors* ir tai yra asmuo, kuris turi teisę atlikti reviziją arba auditą“ (TJ 8, 20). Pastebėtina, kad rusų kalba pirmą kartą šis terminas fiksuotas aiškinamajame XX a. pabaigos leksikos žodyne reikšme „nepriklausoma įmonės finansinių ataskaitų ekspertizė, kurią atlieka kvalifikuoti specialistai (auditoriai)“, savo ruožtu veikėjų pavadinantis terminas *auditorius* jau buvęs kituose pastarojo dešimtmečio rusų kalbos žodynuose (TCPЯ 2000).

Per anglų kalbą kaip tarpininkę ir lietuvių, ir latvių kalbos ekonomikos terminijoje atsirado klasikinių kalbų kilmės terminų – kai kuriie jų jau nusistovėję ir dėl jų nekyla jokių abejonių, kitų vartoseną vis dar bandoma tikslinti.

3. Anglų kilmės tarptautiniai terminai

Dalis plačiai žinomų ir vartojamų tarptautiniai pripažystamų ekonomikos terminų yra tiesiogiai pasiskolinti iš anglų kalbos ir sulietuvinti ar sulatvinti, t. y. atitinka lietuvių ar latvių kalbų normas: liet. *boikotas* (angl. *boycott*) TŽŽ 2001 – „visiškas arba dalinis ekonominių santykių su partneriu (valstybe, firma, organizacija, asmeniu) nutraukimas, atsisakymas pirkti tam tikrų prekių ir dirbtį su tam tikra jo

⁶ Latvių kalboje *jeb* visada jungia tik lygiaverčius žodžius, t. y. absoliučiuosius sinonimus.

produkcia, dalyvauti renginiuose, bendrauti“ AĮVTŽ 2000 (aptiktas SNŽŽ 1907; STŽŽ 1923; SNŽŽ 1924; TŽŽ 1936) – latv. *boikots* SV 1999 fiksotas 1904 m. latvių enciklopediniame žodyne, o tekstuose šio žodžio vediniai – jau XIX a. pabaigoje (A 1989); liet. *čekis* (angl. *cheque, check*) TŽŽ 2001 – „piniginis dokumentas, pagal kurį bankas turi išduoti pinigus iš einamosios asmens sąskaitos, ir kvitas, patvirtintantis, kad klientas juos gavo; apyvartos ir įmokų, kredito, taip pat nepiniginį atsiskaitymą, kad čekiu pareikalavimai abipusiai įskaitomi ir likviduojami, dokumentas <…>“ AĮVTŽ 2000 (plg. 1. „istatyto nustatytos formos raštinis įsakymas bankui išduoti arba į kitą sąskaitą perkelti tam tikrą pinigų sumą iš čekij pasirašiusio asmens einamosios sąskaitos“; 2. „kasos talonas, kuriame nurodyta už prekes gauta arba kasai mokama suma“ TŽŽ 2001). Senesniuose šaltiniuose šio žodžio forma buvo *čekas* „bankos išduotas raštelis, su kuriuo žmogus gali iš kitos bankos atsiimti pinigus, įneštus pirmojon bankon“ SNŽŽ 1907 arba *čekas* SNŽŽ 1924, o *čekis* – L 1915, TŽŽ 1936, PKŽ 1938 – latv. *čeks* (SV 1999). J. Baldunčiko konstatuota, jog pirmaja reikšme šis terminas latvių tarptautinių žodžių žodyne yra jau 1886 m., o antroji fiksota 1934 m. (A 1989); liet. *dempingas* (angl. *dumping* „numetimas“) TŽŽ 2001 – „tarptautiniuose prekių mainuose, siekiant igyti geresnius šansus kitų šalių rinkose, užsienyje parduodamoms prekėms nustatoma žemesnė kaina nei parduodant jas šalyje, nors tokia kainų politika ir yra draudžiama“ AĮVTŽ 2000. Liet. *dempingas* vartojamas dar ir reikšme „valiutos ar vertybinių popierių realizavimas žemesniu negu rinkos kursu, paprastai siekiant numušti kainą“ TŽŽ 2001 – latv. *dempings* – tik prekių pardavimui apibūdinti (SV 1999; A 1989). Kai kurios senosios anglų kalbių lietuvių ir latvių kalboje yra skirtingu gramatinių kategorijų, pavyzdžiu, skiriasi jų giminė: liet. *banknotas* (angl. *bank-note*) TŽŽ 2001 – „šalies emisinio nacionalinio (centrinio) banko išleisti kreditiniai piniginiai ženklai, atstojantys metalinius pinigus kaip cirkuliacijos ir mokėjimo priemones“ AĮVTŽ 2000 – latv. *banknote* (angl. *bank note*) SV 1999. Lietuvių kalba šis terminas fiksotas XX a. pradžios žodynuose – STŽŽ 1923, TŽŽ 1936, tačiau jo būta ir moteriškosios giminės formos – *banknota* L 1915, LL 1922. Latvių tarptautinių žodžių žodyne šis žodis jau buvęs nuo 1878 m., pirmą kartą fiksotas 1850 m. (A 1989).

Ir lietuvių, ir latvių kalbų ekonomikos terminijoje esama iš anglų kalbos tiesiogiai pasiskolintų realijų pavadinimų, jau seniai tapusių sudedamaja leksikos dalimi – tai sulietuvinti ar sulatvinti ir plačiai vartojami tarptautiniai terminai, neturintys savos kalbos atitikmenų.

4. Anglų kilmės ir per anglų kalbą atėjusios svetimybės

Anglų kilmės žodžių lietuvių ir latvių ekonomikos terminijoje, ypač naujų reiškinių ir realijų pavadinimų, daugėja pastaruuoju metu. Naujas sąvokas įvardijančios anglybės, jeigu tai ne tarptautiniai žodžiai, ir lietuvių, ir latvių terminijoje vertinamos atsargiai. Kai naujieji pavadinimai pripažįstami svetimybėmis (požiūris į svetimybes iš esmės abiejose kalbose nesiskiria), joms ieškoma tinkamų atitikmenų – pirmiausia savos kalbos leksikoje, nes ne visuomet nauju skoliniu įvardijamas dalykas yra ištisies naujas – kartais jam pavadinti neprireikia naujo žodžio. „Nepriklasomybės dešimtmečiu naujiesiems tarptautiniams žodžiams – tikriems, dažniau tariamiems – šiokį tokį užkardą padarė Valstybinė lietuvių kalbos komisija Nutarimu Nr. 42 „Dėl nevartotinų naujuju svetimybų sąrašo“, vėliau įtraukto į bendrą Didžiųjų kalbos klaidų sąrašą (LKKN 1998: 130–132); pažymėtinas vieninas specialus darbas – VKNS 1998, taip pat plati terminografija, gausūs straipsniai“ (Klimavičius 2001: 16). Apie kai kuriuos reiškinius, abiejose giminingose kalbose susijusius su kalbų kontaktu padariniais, rašyta jau anksčiau (Kvašytė 1996).

Nemažai anglybių, kurioms siūlomi lietuvių ar latvių pakaitai, yra veikėjų pavadinimai. Tačiau ne visus juos galima vertinti vienareikšmiškai neigiamai. Antai liet. *brokeris*⁷ (angl. *broker*) TŽŽ 2001 – „asmus, neturintis prekės savininko teisių. Jo pagrindinė funkcija yra suvesti pirkėją ir pardavėją, padėti jiems susitarti“ AĮVTŽ 2000, plg. „biržos tarpininkas (agentas), tarpininkaujantis tarp pirkėjo ir pardavėjo, draudžiamoji (draudėjo) ir draudiko, laivo savininko ir frach-

⁷ Kad būtų lengviau orientuotis lietuvių ir latvių kalbų pavyzdžiuose, pirmiausia patiekiamos anglybės, o jų pakaitai ir vartojimo variantai aptariami tekste.

tuotojo“ TŽŽ 2001. Neretai kaip anglybės atitikmuo minimas skoliniškis iš vokiečių kalbos *makleris* (vok. *Makler*) ŠETEŽ 1991, „biržos tarnautojas – biržos sandorių tarpininkas“ MTŽ 2002. Žodį *brokeris* greičiau būtų galima laikyti suaktualintu, o ne nauju skolinišku, nes jis fiksotas daug senesniuose šaltiniuose, bet aiškinamas kaip *tarpininkas, makleris* TŽŽ 1936. Kai kuriuose šaltiniuose *brokeris* gretinamas su žodžiu *agentas*, o apibrėžtyse sakoma, kad tai „prekių biržos dalyvis, tarpininkaujantis užmezgant kontaktą tarp pardavėjo ir pirkėjo. Skirtingai nuo agento, brokeris nedalyvauja ilgalaikiuose prekybiniuose santykiuose su pirkėjais bei pardavėjais ir dirba pagal įsipareigojimus“ RETŽ 1994. Taip trumpai aiškinama ir dabartinės lietuvių kalbos žodyne: *brokeris* „biržos tarnautojas – pirkėjo ir pardavėjo tarpininkas“, *makleris* – „biržos sandorių tarpininkas“ DŽ 2000. Vis dėlto įvairiuose terminografijos šaltiniuose kalbamų veikėjų pavadinimų vartojimas nepasižymi nuoseklumu: *brokeris* – „biržos agentas“, o *vertybinių popierių / fondų / kapitalų biržos brokeris* žr. *finansinis makleris; makleris – broker* (biržos) JAV; *dealer*; šnek. *jobber; biržos makleris – stock jobber* (ppr. atliekantis operacijas savo rizika); *finansinis makleris – stock(-)broker; salės makleris – floor trader* BBBTŽŽ 1994. Ir kituose žodynose termino *makleris* atitikmuo ne visada būna *broker*, o, pavyzdžiui, *jobber* ETŽ 1994. Pastebėtina, kad jau 1915 m. žodyne kaip *broker* atitmenys minėti *meklerius; faktorius*, o *jobber – mekleris; perpirklis* L 1915. Latv. *brokers* pirmas žodžio paminėjimo pavyzdys – iš 1908 m. šaltinio, o ekonomikos terminų žodyne jis fiksotas 1975 m. (A 1989). Pagal įstatymuose vartojamo termino apibrėžtį, tai – „licencijuotas fizinis asmuo, kuris vertybinių popierių rinkoje atlieka tarpininkavimo sandorius“ LTV 1999. Tačiau latvių kalboje taip pat žinomas terminas *mākleris* SV 1999. Forma *māklers* latvių kalboje fiksota jau Georgo Mancelio 1789 m. žodyne, 1935 m. prekybos terminų žodyne vokiečių kalbos termino *Broker* atitikmuo yra *māklers*, o *Makler – māklers, starpnieks ‘tarpininkas’* VLTT 1935. Žodis *māklers* su pažyma *kap.* (t. y. „susijęs su kapitalistine santvarka, kapitalistine visuomene“) pateikiamas ir bendrinės latvių kalbos žodyne reikšme „prekybos ir biržos sandorių tarpininkas“ LieLaKŽ 1995. Naujausiouose žodynose aptikta nemažai sudėtinį terminų, kurių pagrindinis dėmuo yra minėta anglybė: *apdrošināša-*

nas brokers; muitas brokers; biržas brokers LTV 1999, *biržas māklers* NL 1993. Latvių dokumentų kalbą reglamentuojančiame leidinyje siūlomi net trys kalbamos anglybės atitikmenys, diferencijuojama jų reikšmė: *broker* – *starpnieks* ‘tarpininkas’; *māklēris* (pvz., biržoje); *agents* (pvz., draudime) (NA 2002 112). Tai, kad minētoji anglybė neprilygsta tikriesiems tarptautiniams terminams, patvirtina kitų kalbų atitikmenys, plg. angl. *broker*, vok. *Makler*, pranc. *courtier*, agent, rus. *брокер* ESV 2000. Naujausiame žodyne ir anglų, ir vokiečių kalbos skoliniui siūlomas latviškas pakaitas *starpnieks* ‘tarpininkas’ ESV 2000. Latvių anglybių žodyne fiksotas ir panašios semantikos dūrinys *bilbrokers* (variantas *billbrokers*) (angl. *bill-broker*) „vekselių makleris“ A 1989, enciklopediniame žodyne 1928–1929 m. ir 1975 m. ekonomikos terminu žodyne *bilbrokers* (*vekselių māklers*) ET 1975. Latvių kalboje nemažai rūpesčių dėl paties termino formos pasirinkimo: *brokers* ALV 1997, PV 1995, NL 1993 ar *brokeris*. Terminologijos komisijos nutarimas reikalauja normine pripažinti formą *brokeris* ETVU 1997, ELDO 1995. Varijuoja ir forma: *māklēris* PV 1995, BTV 1999, ETVU 1997, JTVU 1997 ar *māklērs* ET 1975. Šių terminų pagrindu latvių kalboje atsiranda naujų darinių, pavyzdžiu, *mākleriāts* „biržos maklierių grupė (skyrus), kuris veikia kaip biržos struktūrinis vienetas“ LTV 1999.

Ekonomikos terminų žodynuose dažnai liet. *dileris* (angl. *dealer*) „fondų biržos narys (atskiras asmuo arba firma), bankas, kuris perka ir parduoda vertybinius popierius, valiutą, brangiuosius metalus“ AĮVTŽ 2000, *dileris* BBBTŽ 1994, *prekybos agentas / dileris* ŠETEŽ 1991. Vis dėlto naujausiame lietuvių kalbos tarptautinių žodžių žodyne šis žodis fiksotas kaip neteiktinas vartoti: ek. ntk. „*prekybos tarpininkas, prekybos agentas; firmos atstovas*“ TŽŽ 2001. Angl. *dealer* 1915 m. žodyne – *dalytojas; pirklys, vertelga* L 1915. Dabartinės kalbos normintojai šiai anglybei siūlo pakaitus *tarpininkas, prekybos agentas*, kartais *firmos atstovas* VKNS 1998. Anglų–lietuvių kalbų žodyno duomenimis, tai daugiareikšmis žodis: 1. „*prekiautojas, pirklys*“, 2. „*(narkotiku) (per)pardavinėtojas*“, 3. „*tarpininkas, prekybos agentas*“, 4. „*kortų dalintojas*“ DALKŽ 2000. Pastarojo dešimtmečio rusų kalbos žodynuose fiksotas žodis *дилер*, o jo apibrėžtis labai panaši į *брюкер* – tai „asmuo arba firma, tarpininkaujanti biržoje arba prekyboje tarp pirkėjo ir pardavėjo, perkant ar parduodant prekes, verty-

binius popierius ir pan.“ TCPЯ 2000. Latv. *dīlers* pirmą kartą paminētas 1975 m. ekonomikos terminų žodyne (A 1989). Terminu *dīlers* vadinamas „biržos tarnautojas, kuris yra fondū biržos narys ir atlieka operacijas su vertybiniiais popieriais pats savo rizika, skirtingai nei brokeriai, kurie yra sandorių tarpininkai ir atlieka operacijas biržos vardu. Dilerai neturi teisės sudaryti tiesioginių sandorių su klientais, kaip tai daro brokeriai. Dilerių pelnas susidaro iš akcijų pirkimo ir pardavimo kursų skirtumo“ NL 1993. Nesutariama dėl termino formos – konkuruoja baigmenys -ers ir -eris: *dīlers* A 1989, NL 1993 ar *dīleris* BTV 1999, SV 1999.

Veikėjo pavadinimas liet. *sponsorius* (lot. *sponsor*, „laiduotojas“) pateikiamas su pažyma ntk. (*finansinis*) *rēmėjas*, *mecenatas* TŽŽ 2001. Kituose lietuvių kalbos šaltiniuose jis laikomas skoliniu iš anglų kalbos (angl. *sponsor*) ir keičiamas jau minėtais lietuviškais pakaitais. Angl. *sponsor* yra turėjęs kitos reikšmės lietuviškus atitikmenis *parankininkas*, *paranka* L 1915. Savo ruožtu su priesaga *-yst-* padarytas vedinys [„remiasi daiktavardžiais (paprastai asmenų pavadinimais) <…> vediniai labai dažnai žymi tokią asmenų būvę, užsiėmimą, verslą, veiklos sričių“ (Keinys 1999: 45)] *sponsorystė* arba su priesaga *-im-* padarytas veiksmo pavadinimas *sponsoriavimas* siūlomi keisti terminais *parama*, *rēmimas*, *mecenavimas* VKNS 1998. Šis žodis patekęs ir į naujausią nevartotinų svetimybių sąrašą (DKKS 1998). Latv. *sponsors* laikomas nauju skoliniu iš anglų kalbos – anglybių žodyne pateikti XX a. devintojo dešimtmečio iliustracinių pavyzdžiai (A 1989). Jis fiksuotas ir ben-drinės latvių kalbos žodyne (LLVV VII(2) 1991), ir terminų žodynusse. Siūlomi latvių kalbos pakaitai *pabalstītājs*, *labdevis* ‘parēmėjas, geradavys’ ELDO 1995, žr. *finansiālais pabalstītājs* ‘finansinis parēmėjas’ ESV 2000. Vis dėlto latvių kalbos praktika rodo, kad kalbėtojai dažniau pasirenka darybiškai panašų tos pačios šaknies, bet su kitu priedeliu vedinį *atbalstītājs* ‘rēmėjas’. Paminėtina, kad rusų kalboje ši anglybė taip pat fiksuota pastarojo dešimtmečio žodynusse (TCPЯ 2000).

Plačiai ekonomikos terminijoje paplitusi anglybė liet. *menedžeris* (angl. *manager*) BBBTŽŽ 1994. Šiam terminui pakeisti pasirinktas priesaginiu darybos būdu padarytas atitikmuo *vadybininkas*, kurio pagrindas yra terminas *vadyba* (žr. toliau *menedžmentas*). Taip pat siūlyta ši asmenį vadinti *vadovu*, *valdytoju*, *direktoriumi* VKNS 1998. Tai

taip pat néra nauji atitikmenys – angl. *manager* – ir *valdytojas* L 1915. Latv. **menedžeris** savo ruožtu keičiamas terminais *vadītājs* ‘vadovas’, *pārvaldnieks* ‘valdytojas’ ELDO 1995. Pastaruoju metu plinta nauji sudétiniai terminai, kuriems reikia rasti priimtinus ir tikslius atitikmenis, pavyzdžiui, angl. *marketing manager* latvių kalboje siūloma keisti dūriniu *komercdirektors* ‘komercijos direktorius’ (NA 2002 112). Apskritai dūrinį darymas yra labai dažnas, latvių kalbai ypač būdingas atitikmenų kūrimo būdas.

Anglų kilmés svetimybių nemažai ir tarp ekonomikos terminų, kuriuos salygiškai būtų galima pavadinti procesų ir abstrakčių sąvokų grupe. Kai kurios jų susijusios su jau nagrinėtais veikėjų pavadinimais, pavyzdžiui, liet. **menedžmentas** (angl. *management*) ntk. *vadyba* „verslo organizavimas ir valdymas; jo principų, metodų priemonių ir formų visuma“ TŽŽ 2001. Lietuviška forma *vadyba* fiksuota PKŽ 1938. O dabar terminas *vadyba* aiškinamas kaip „valdymo, vadovavimo mokslas. Apima socialinių organizacijų, sistemų valdymą; tam tikro laikotarpio praktinių šalies valdymo metodų ir tradicijų visuma; tai gamybos proceso koordinavimo veikla, siekiant optimizuoti ekonominiai ištaklių naudojimą“ AĮVTŽ 2000. Kai kuriais atvejais angl. *management* sudétiniose terminuose perteikiamas lietuvišku terminu *valdymas*, pvz.: *valdymo apskaita* – *management accounting*; *valdymo išpirkimas* – *management buy-out* ETŽ 1994. Latv. **menedžments** keičiamas savos kalbos dariniais *pārvaldība*, *vadīzinība* ‘vadyba, vadbininkystė’ (ELDO 1995; NA 2002 112), nors vartosenoje neretai jų trūksta. Vietoj anglybės liet. **marketingas** BBBTŽŽ 1994, tarptautinių žodžių žymimos pažyma ntk., siūlomas dūrinys *rinkodara* TŽŽ 2001; taip pat VKNS 1998. Pasak terminologo Jono Klimavičiaus, jau BBBTŽŽ 1994 „*mišrusis marketingas* – *marketing mix* (apima: *produktų pateikimą, kainą, vietą, rinkos formavimą*). Ar reikia aiškinti, kad be to paskutinio dalyko nieko nebūtų? Ar reikia aiškinti, kad *rinkos formavimas* – tai *rinkodara?*“ (Klimavičius 1996: 8). Terminas *rinkotyra* yra visai kitos reikšmés, beje, labai aiškiai motyvuotas naujadaras. Vadybos specialistams ne visada pavyksta aiškiai ir tiksliai apibrēžti ekonomikos sąvokas, pavyzdžiui, *rinkodara* – „*rinkos tyrimo* priemonių sistema ir įmonės ir jos tarpininkų gamybinės ir komercinės veiklos strategija ir taktika, skirta atskirų vartotojų gru-

pių poreikiams tenkinti; sistemingas duomenų, susijusių su rinkodaros problemomis, rinkimas, kaupimas ir apdorojimas“ AIVTŽ 2000. Anksčiau vartota svetimybė *marketingas* – „kokios nors konkretios rinkos poreikių valdymo procesas, t. y. realių ar paskatintų vartotojo poreikių nustatymo ir tos paklausos patenkinimo per susijusias gamybos, paskirstymo, kainų nustatymo ir skatinimo funkcijas“ ETŽ 1994. Latv. *mārketing* ETVU 1997 taip pat vartojamas praktikoje, ypač sakytinėje kalboje, neretai ir skelbimuose, reklamoje. Nors dažniau jį keičia latvių kalbos žodžių *tīgus* ‘turgus; rinka’, *zinība* (: *zināt* ‘žinoti’), *vedība* (: *rest* ‘vesti’), dūriniai *tīgzinība*, *tīgvēdība* ‘rinkodara’ ELDO 1995, ESV 2000, o naujausiuose šaltiniuose dar ir panasioms sandaros naujadaras *tīgdarbība* ‘rinkos veikla’ (NA 2002 112).

Terminu liet. *lizingas* (angl. *leasing*) „vadinama viena nuomas rūšių, kai mašinos, įrengimai, gamybinės patalpos ir kt. išnuomojama ilgesniam negu šešių mėnesių laikui. Lietuviški šio termino atitinkmenys būtų *ilgalaike nuoma* ir *išperkamoji nuoma*“ (Gaivonytė 1993: 44). Tai patvirtina ir terminų žodynų duomenys: *lizingas* žr. *ilgalaike nuoma* „ilgalaike įrenginių nuoma (dažniausiai nuo šešių mėnesių iki kelerių metų“ AIVTŽ 2000. Kitur jį siūloma keisti tiesiog *nuoma* ETŽ 1994. Seniau vartota ir anglybė BBTŽŽ 1994. Latv. *līzings* atitinkmuo *izpirkuma noma* ‘išperkamoji nuoma’ pateiktas daugelyje terminų žodynų (ELDO 1995, ESV 2000 – dūrinys *izpirkumnoma*), rečiau *līzings* ETVU 1997, greta anglybės pateiktas latviškas *ilglaiicīga noma* ‘ilgalaike nuoma’ LieLaKŽ 1995 – lietuvių ekonomikos terminijoje paplitusios formos atitinkmuo.

Savos kalbos sudėtiniu terminu abiejose kalbose keičiamą anglybę liet. *barteris* (angl. *barter*) ŠETEŽ 1991, RETŽ 1994 – ntk. *natūriniai prekių mainai* TŽŽ 2001 (VKNS 1998 – dēmuo *prekių* fakultatyvus; taip pat ir DKKS 1998) arba žr. *natūriniai mainai* BBTŽŽ 1994; rečiau anglybę su paaiškinimu „natūriniai mainai“ MTŽ 2002. Pats atitinkmuo *mainai* [ir *mainų* *prekyba* – *barter* (*trade*)] pateiktas jau PKŽ 1938, o dar anksčiau – *mainai*; *maiňkavimas*; *perkmainiavimas* L 1915. Latv. *barters* – (*preč*)*maiņas darījums* ‘prekių mainų sandoris’ ELDO 1995, NA 2002 112–113, o naujausiaame aiškinamajame terminų žodyne – jau vienažodis terminas dūrinys *prečmaiņa* ‘prekių mainai’ ESV 2000.

Ekonomikos terminas liet. *overdraftas* (angl. *overdraft*) TŽŽ 2001 – žr. *sumos perviršis* BBBTŽŽ 1994. Lietuvių kalboje esama ir kitų pakaitų – sudėtinių terminų: *kredito viršijimas* arba *banko paskola* (angl. *bank loan*) ETŽ 1994. Kituose šaltiniuose paliekamas atitinkamu *kredito viršijimas*: „Anglai šiuo žodžiu vadina sumą, kuri gaunama pagal čekį virš einamosios sąskaitos likučio, arba banko suteikiamo kredito viršijimą. Taigi lietuviškas šio termino atitinkmuo *kredito viršijimas*. Kitu atveju galima būtų vartoti naujadarą *viršsumė*“ (Gaivonytė 1993: 44). XX a. pradžios žodyne *overdraw* aiškinama taip: „padaryti vekselį ant sumos viršijančios kreditą (banke); perdėti“ L 1915. Latv. *overdrafts* (angl. *overdraw*, „viršyt“) NL 1993 keičiamas panašiu kaip lietuvių kalboje terminu *kredīta pārsniegšana* ‘kredito viršijimas’ ELDO 1995. Tačiau kituose šaltiniuose pastebėta daugiau variantų, tarp jų ir anglybė: *overdrafts*; *kredīta pārsniegšana bankā* ‘kredito viršijimas banke’; *parāds bankai* ‘skola bankui’ BTV 1999.

Ne mažiau aktuali ekonomikos terminijoje anglybė yra liet. *holdings* ŠETEŽ 1991, taip pat *holdingo kompanija* RETŽ 1994, „akcinė korporacija, superkanti kontrolinius vienos ar keleto kitų bendrovinių akcijų paketus, kad galėtų jas valdyti ar kontroliuoti“ AIVTŽ 2000 – „akcinė bendrovė, turinti kitų bendrovinių akcijų kontrolinius paketus. Siūloma tokią kompaniją vadinti *kontroluojančiąją bendrovę*“ (Gaivonytė 1993: 43; taip daroma ir BBTŽŽ 1994); plg. angl. *holding – laikymas*; *valdymas*; *valdyba* L 1915. Latv. *holdings* (angl. *holding < hold*, „laikyti“ NL 1993) – *kontrolakciju turēšana* ‘kontrolinių akcijų laikymas’ ELDO 1995, o *holding company – kontrolakciju sabiedrība* ‘kontrolinių akcijų bendrovė’ NA 2002 112, sudėtinis terminas *holdingsabiedrība*, taip pat *kontrolakciju sabiedrība* ESV 2000. Tai dar kartą patvirtinama Terminologijos komisijos kas ketvirtį leidžiamame informaciniame biuletenyje, kur pateikti kai kurių aktualių angliskų terminų latviškieji atitikmenys (TJ 2, 25).

Naują savoką pavadina ir ekonomikos terminas liet. *faktoringas* (angl. *factoring*) TŽŽ 2001 – „įmonės įsipareigojimų perėmimas (inkasavimas) ir šių įsipareigojimų valdymas faktoringo bendrove. Faktoringo bendrovė perka susitarimu nustatyta kaina partnerio įsipareigojimus“ AIVTŽ 2000 (plg. ek. „atsiskaitymų sistema, eliminuojanti mokėjimų riziką: teisės išeškoti skolas pardavimas, komercinių

operacijų vykdymas pagal įgaliojimus ir t. t.“ TŽŽ 2001). Ši anglybė fiksuota daugelyje terminų žodynų (ŠETEŽ 1991; BBBTŽŽ 1994), nors sunormintoje lietuvių ekonomikos terminijoje ją siūloma keisti sudėtiniu terminu *faktorijos operacijos* ETŽ 1994. Latv. *faktorings* keičia dūrinys *faktūrkreditēšana* ‘faktūrinis kreditavimas’ ESV 2000, dabar dar ir *faktūrdarījums* ‘faktūrinis sandoris’ NA 2002 112. Terminologijos komisijos biuletenyje pateikiti trys kalbamos anglybės atitinkmenys: *fakturēšana* ‘faktūravimas’; *faktūrdarījums*; *faktūrkreditēšana* (TJ 2, 25).

Naujam skoliniui iš anglų kalbos *bid*, kuris dar néra labai įsigalėjęs nei lietuvių, nei latvių kalbose, šiuo metu siūlomi pakaitai: lietuvių kalboje tai trižodis terminas *siūlomoji pirkėjo kaina*, t. y. 1. „vienos kompanijos pasiūlymas kitai pirkti visas jos akcijas ir perimti vadovavimą į savo rankas, tapus daugumos akcijų savininku“, 2. „noras pirkti tam tikrą prekę už tuo metu vyraujančią kainą. Tai gali būti varžytinės, kai daug pirkėjų siūlo kainas už parduodamą prekę, o prekė atitenka tam, kuris duoda didžiausią kainą, išskyrus tuos atvejus, kai didžiausia kaina būna numatyta iš anksto, bet tokios kainos pirkėjas nepasiūlo“ ETŽ 1994. Latvių kalba kaip *bid* pakaitai minimi *konkursizsole*; *izsole* ‘konkursinės varžytinės, varžytinės’ NA 2002 112; tik *konkursizsole* TJ 2, 24. Angl. *bidding* keičiamas į *[iz]solīšana* ‘išvaržymas’ NA 2002 112; taip pat TJ 2, 24. Vis dėlto reikia pastebeti, jog tai néra visiškai naujos sąvokos – *bid* – *siulimas*; *pasiula*, o *bidding* – *siulimas*; *pakvetimas*; *užkvietimas*; *užprašymas*; *liepimas*; *prisakyimas* L 1915.

Pasiskolintas iš anglų kalbos ekonomikos terminas liet. *onkolis* (angl. *on call* „pagal pareikalavimą“) – 1. „einamoji sąskaita banke, atidaroma įkeičiant prekes, vertybinius popierius arba kitas vertibes“, 2. „neterminuotas trumpalaikis bankinis kreditas, kurį gavėjas turi grąžinti, kai tik pareikalauja kreditorius“ TŽŽ 2001. Terminų žodynose rasti sudėtiniai terminai su šiuo dėmeniu: *onkolinis sandoris* žr. *ikaitinis sandoris* ir *onkolinė paskola* žr. *paskola iki pareikalavimo* BBBTŽŽ 1994. Latv. *onkolkredīts* NL 1993 naujausiuose ekonomikos terminų žodynose siūloma keisti latviškais atitinkmenimis – dūriniu ar dvižodžiu sudurtiniu terminu: *pieprasījumkredīts*, *pieprasījuma kredīts*; *pieprasījumkants*, *pieprasījuma kants* ‘kreditas / sąskaita

iki pareikalavimo’ ESV 2000; plg. *pieprasījuma korts* ‘pareikalavimo sāskaita (banke)’ ELDO 1995. Latvių anglybių žodyno duomenys patvirtina, kad tai ne naujas žodis – *onkolkonts* ‘onkoliné sāskaita (banke)’, *onkohrēkins* ‘onkoliné sāskaita (dokumentas)’ yra jau 1911 m. tarptautinių žodžių žodyne (A 1989), taip pat ekonomikos terminų ir kituose žodynose (ET 1975; PV 1995; SV 1999).

Požiūris į ekonomikos srityje plintančias anglų kilmés svetimybes ir lietuvių, ir latvių kalbose yra panašus – joms stengiamasi rasti kalboje jau įsitvirtinusį pakaitų arba savos kalbos darybos priemonėmis pasidaryti naujadaru. Šis procesas vyksta nuolat. Beje, kai kurie siūlymai, laikui bégant, keičiami geresniais, jeigu tokiu atsiranda.

5. Semantiniai ir stilistiniai anglybių skirtumai

Terminai dažniausiai būna stilistiškai neutralūs, stilistiniai atspalviai nebūdingi ir tarptautiniams žodžiams. O kai kurios ekonomikos srityje vartoamos anglybės, pretenduojančios į tarptautinių terminų statusą, pasižymi papildomais ekspresyviais komponentais, pavyzdžiui, žodis *bizness* turi šnekamosios kalbos atspalvį [jis ir latvių kalbos žodyne pateikiamas su atitinkama nuoroda *sar*. (šnekamoji kalba)] (Laua 1981: 118). Tokie skirtumai lemia ir nepakankamai tikslią vienos ar kitos anglybės vartoseną. Kaip pažymi latvių terminologė V. Skujīņa, „dezorientuojantys tekstų vertimuose būna internacionalizmų semantikos skirtumai įvairiose kalbose, kas, deja, yra gana paplitęs reiškinys, pvz., anglų *business* – 1) užsiėmimas, profesija; 2) reikala; 3) prekyba, komercija, biznis; 4) prekybos įmonė, firma; 5) pareiga, teisė ir kt. Savo ruožtu latvių kalboje žodis *bizness* turi reikšmę „*pelningas sandoris*“ (LLVV 2), kai bet kokiomis priemonėmis siekiama pelno. Atitinkamai anglų ir latvių žodžio (*business* – *bizness*) sąvokų nesuderinamumas iškreipia vertimo turinį, jeigu anglų *business* visada perteikiama latviškai *bizness*, t. y. ir „užsiėmimas“, ir „*sandoris*“, apskritai „firma“ ir kt. reikšmės. Būtent dėl šių priežasčių skolinantis angliską terminą rimtai reikia pamąstyti apie skolinimosi motyvaciją, ypač semantiniu aspektu, kad dėl anglybės vartojimo nepakistų turinys“ (Skujīņa 1997: 241–242). Tokią nuostatą atitinka ir lietuvių leksikologės Evaldos Jakaitienės nuomonė dėl reliatyvaus tarptautinių žo-

džių semantikos bendrumo (Jakaitienė 1980: 60). Terminas *biznis* keičiamas savos kalbos dariniu *verslas*, o *biznesmenas* – *verslininkas* ETŽ 1994. Jų apibrėžtys atitinka tik vieną iš anglų žodžio reikšmių: „veikla, susieta su prekių gamyba, prekyba ir paslaugų teikimu, siekiant gauti pelno“, o veikėjų pavadinančiu terminu įvardijamas „asmuo, organizuojantis verslo įmonę (gaminančią produkciją ar teikiančią paslaugas) savo lėšomis ir siekiantis gauti pelno“ AĮVTŽ 2000. Šis skolinys įtrauktas ir į DKKS 1998, nors DŽ 2000 be jokių papildomų komentarų fiksuoja abu žodžiai: *biznis* „duodanti pelno veikla, *verslas*“ ir *biznierių* „kas biznj daro, verteiva“. Reikia manyti, DŽ 2000 jie suprantami ne kaip terminai, o paprastieji žodžiai, be to, platesnio negu šiandiena vartosenos laiko. Bandymų aiškinti arba keisti ši angliskos kilmės žodį būta jau žymiai anksčiau, pvz.: *business* – *užsiemimas*; *darbas*; *amatas*; *vertelgystė*; *dalykas* L 1915; *biznis* „gudrus vertimasis kuo nors, pelningas užsiemimas“ SNŽŽ 1924, *prekyba*, *verslas* TŽŽ 1936. Latv. *bizness* ir *biznesmenis* taip pat keičiami panašios reikšmės dariniais – dūriniu *uzņēmējdarbība* ‘verslininkystė’ ir vediniu *uzņēmējs* ‘verslininkas’ ESV 2000, nors latvių terminų žodynuose fiksujotos ir formos *bizness*, *biznesmenis* BTV 1999, ETVU 1997. Pažymėtina, kad informaciniame biuletenyje pateikta daugiau atitikmenų, vartotinų vietoj angliskos svetimybės: *business* – *komercdarbība* ‘komercinė veikla’; *uzņēmējdarbība* ‘verslininkystė’; *darījumdarbība* ‘sandorių veikla’; *darījumi* ‘sandoriai’, o *businessman* – *komersants* TJ 2, 24. Naujausiam rusų bendrinės kalbos žodyne žodis *бизнесмен* pažymėtas kaip grįžtantis į aktyvią vartoseną, turintis dvi reikšmes, antroji jų – būtent šnekamosios kalbos „*apie sukčių*“, o pirmoji neutralios reikšmės „verslo organizatorius; verslininkas, komersantas“ TCPЯ 2000. Kai kuriais atvejais tarp anglų kalbos ir iš jos pasiskolinusių kalbų žodžių galima pastebėti tam tikrų semantinių ir (ar) stilistinių skirtumų – tai papildomas veiksny, lemiantis savos ar svetimos kilmės žodžių (taip pat ir norminių terminų) pasirinkimą.

6. Apibendrinamosios išvados

Straipsnyje apžvelgta svarbi dalis lietuvių ir latvių kalbų ekonomikos terminijos anglybių – jų plitimasis, formų kaita, leksikologijos ir ter-

minologų požiūris į anglybes. Matyti, kad ypač pastaruoju metu jų tikrai gausu abiejose kalbose, o požiūris į anglybes ir lietvių, ir latvių kalbose iš esmės beveik nesiskiria. Per anglų kalbą kaip tarpininkę ekonomikos terminijoje atsirado ir klasikinių kalbų kilmės terminų. Kai kurie jau nusistovėjė ir dėl jų nekyla jokių abejonių, kitų vartoseną vis dar bandoma tikslinti, pavyzdžiui, latvių kalbos terminą *audits*. Taip pat abiejose kalbose esama iš anglų kalbos tiesiogiai pasiskolintų sąvokų pavadinimų. Atitinkamai sulietuvinti ar sulatvinti ir plačiai vartojami tarptautiniai terminai, neturintys savos kilmės atitinkmenų, jau seniai tapę sudedamaja kalbos dalimi (*boikotas, čekis, banknotas*).

Anglų kilmės svetimybėms ir lietvių, ir latvių kalbose stengiamasi rasti kalboje jau įsitvirtinusiu pakaitų arba savos kalbos darybos priemonėmis pasidaryti naujų terminų. Tai gali būti tikrieji darybiniai naujadarai (vediniai, dūriniai – vienažodžiai terminai), neretai junginiai (sudėtiniai terminai). Šis procesas vyksta nuolat – kai kurie siūlymai keičiami geresniais, jeigu tokį atsiranda.

Kai kuriais atvejais tarp anglų kalbos ir iš jos pasiskolinusių kalbų galima pastebėti tam tikrų semantinių ir (ar) stilistinių skirtumų, pavyzdžiui, angl. *business* / liet. *biznis* / latv. *bizness* vartojimas, ypač sakytinėje kalboje.

ŠALTINIAI

A 1989	- Baldunčiks J. <i>Anglicismi latviešu valodā</i> , Rīga.
AIVTŽ 2000	- Martinkus B., Neverauskas B., Sakalas A., Venckus R., Žilinskas V. <i>Aiškinamasis īmonės vadvybos terminų žodynas</i> , Kaunas.
ALV 1997	- <i>Anglu-latviešu vārdnica</i> , Rīga.
BBBTŽ 1994	- Buračas A., Svecvičius B. <i>Lietuvių–angļų–lietuvių biznio, bankų, biržos terminų žodynas–žinynas</i> , Vilnius.
BTV 1999	- Agamdzanova V., Laurenoviča E., Keviša I., Kraže S., Pavlovska A. <i>Anglu–latviešu–krievu biznesa terminu vārdnica</i> , Rīga.
DALKŽ 2000	- Piesarskas B. <i>Didysis angļų–lietuvių kalbų žodynas</i> , Vilnius.
DKKS 1998	- Dėl didžiujų kalbos klaidų sąrašo. – <i>Lietuvių kalbos komisijos nutarimai 1977–1998</i> , Vilnius, 124–176.
DŽ 2000	- <i>Dabartinės lietuvių kalbos žodynas</i> . Vyr. red. S. Keinys, Vilnius.

- ELDO 1995 – *Ekonomikas lietvedības un darba organizācijas termini (latviešu, krievu, angļu un vācu valodā)*. Sast. V. Skujina (aut. kol. vadītāja), Rīga.
- ESV 2000 – *Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca latviski, angļiski, vāciski, franciski, krieviski*. Aut. kol. vad. R. Grēvina, Rīga.
- ET 1975 – *Ekonomikas termini*, Riga.
- ETVU 1997 – *Ekonomisko terminu vārdnīca uzņēmējdarbībai (latviešu–angļu)*. Sast. darba gr. vad. N. Grostiņa un A. Pudula, Rīga.
- ETŽ 1994 – Pasas K., Louzas B., Deivis L. *Ekonomikos terminų žodynas*, Vilnius.
- ĮVSŽ 2000 – Mockevičius R. *Lietuvos Respublikos įstatymuose vartojamų savokų žodynas*, Vilnius.
- JTVU 1997 – *Juridisko terminu vārdnīca uzņēmējdarbībai*. Sast. V. Skuja, Rīga.
- L 1915 – *Lietuviškos ir angļiskos kalbu žodynas*. Sutaisė A. Lalis, Chicago.
- LieLaKŽ 1995 – Balkevičius J., Baluodė L., Bojaté A., Subatniece V. *Lietuvių–latvių kalbu žodynas*, Rīga.
- LL 1922 – *Lenkų ir lietuvių kalbos žodynas*. Surengė A. Lalis, Vilnius.
- LLVV 1972–1996 – *Latviešu literāras valodas vārdnīca 1–8*, Rīga.
- LTV 1999 – *Likumu terminu vārdnīca*, Rīga.
- LTŽA 1973 – Skardžius P. *Lietuviški tarptautinių žodžių atitikmenys*, Chicago.
- MTŽ 2002 – Tamulevičius J. *Muižinės terminų žinynas*, Vilnius.
- NA 2002 – Krūmiņa V., Skujīna V. *Normatīvo aktu izstrādes rokasgrāmata*, Rīga.
- NL 1993 – Vēciņš Ē. *Naudas lietas. Skaidrojošā vārdnīca*, Rīga.
- PKŽ 1938 – Salys A., Dargis L. *Prekybinės korespondencijos žodynėlis*. – Salys A. *Raštai I*, Roma, 1979, 455–484.
- PV 1995 – *Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrunas vārdnīca*, Rīga.
- RETŽ 1994 – *Rinkos ekonomikos terminų žodynėlis*. Parengė A. Norkuvienė, Šiauliai.
- SNŽŽ 1907 – *Svetimų ir nesuprantamų žodžių žodynėlis. Skaitytojams palengvinimas*. Sudarė J. Šlapelis, Tilžė.
- SNŽŽ 1924 – Norkus J. *Svetimų ir nesuprantamų žodžių žodynėlis*, Kaunas.
- STŽŽ 1923 – M. ir S. *Svetimų ir tarptautiskų žodžių žodynėlis*, Šiauliai.
- SV 1999 – *Svešvārdu vārdnīca*. J. Baldunčika red., Rīga.
- ŠETEŽ 1991 – Auštrevičius P., Pupkevičius D., Treigienė D. *Šiuolaikinių ekonomikos terminų enciklopedinis žodynas lietuvių–angļu–vokiešių–rusų kalbomis*, Vilnius.
- TŽŽ 1936 – *Tarptautinių žodžių žodynas*. Sud. K. Boruta, Pr. Čepēnas, A. Sirutytė-Čepienė, Kaunas.
- TŽŽ 2001 – *Tarptautinių žodžių žodynas*. Ats. red. A. Kinderys, Vilnius.

VKNS 1998	– Rudaitienė V., Vitkauskas V. <i>Vakarų kalbų naujieji skolinių</i> , Vilnius.
VLTT 1935	– Dravnickis E. <i>Vācu-latviešu tirdznieciskā terminoloģija</i> , Rīga.
TCPЯ 2000	– <i>Толковый словарь русского языка конца XX века. Языковые изменения</i> , Санкт-Петербург.

LITERATŪRA

- Drotvinas V. 1988: Dėl skolintinės leksikos sąvokų ir terminų. – *Kalbos kultūra* 54, 48–56.
- Gaivenis K. 2002: *Lietuvių terminologija: teorijos ir tvarkybos metmenys*, Vilnius.
- Gaivenytė J. 1993: Keletas mūsų ekonomikos terminijai nereikalingų angliskų skolinių. – *Kalbos kultūra* 65, 43–44.
- Jakaitienė E. 1980: *Lietuvių kalbos leksikologija*, Vilnius.
- Keinys S. 1999: *Bendrinės lietuvių kalbos žodžių daryba*, Šiauliai.
- Ķirīte M. 1995: Jaunākais terminologijā. – *Labrīt*. 07. 02. 1995.
- Klimavičius J. 1996: Kuo prasikalto „mūsų kalbininkai“ ir rinkodara? – *Gimtoji kalba* 8, 5–8.
- Klimavičius J. 2001: Ką Jablonskis padarė geografijai ir kas su tuo daroma. – *Terminologija* 8, 7–27.
- KTŽ 1990: Gaivenis K., Keinys S. *Kalbotyros terminų žodynas*, Kaunas.
- Kvašytė R. 1996: Svetimybės latvių ir lietuvių dalykinėje kalboje. – *Kalbos kultūra* 68, 66–70.
- Laua A. 1981: *Latviešu leksikologija*, Rīga.
- LKI 1995: Barauskaitė J., Čepaitienė G., Mikulēnienė D., Pabréža J., Petkevičienė R. *Lietuvių kalba* 1, Vilnius.
- Skujina V. 1993: *Latviešu terminoloģijas izstrādes principi*, Rīga.
- Skujina V. 1997: Terminu veidošanas principi tulkošanas aspektā. – *Linguistica Lettica* 1, 236–245.
- TJ – *Terminoloģijas Jaunumi* 1–9, 2002–2004.

ANGLICISMS IN LITHUANIAN AND LATVIAN ECONOMIC TERMINOLOGY

Summary

As business increasingly integrates into the world economy, in Lithuanian and Latvian terminology the English language gains supremacy, therefore the majority of economic terms are borrowed from English. In this article, economic terms of both the cognate languages – Lithuanian and Latvian – are compared as to their origin, form and meanings. Terms borrowed from the English language earlier, i. e. fully assimilated terms whose origin of borrowing is Latin or Greek and the source of

borrowing is English such as *kapitalas*, *eksportas*, *importas* are analysed as well as terms borrowed from English directly, e. g. *boikotas*, *dempingas*, *banknotas*. Alongside with established and recognized terms in the contemporary Lithuanian and Latvian economic terminology many foreign words are being used. In standard terminology it has been proposed to replace them by analogues already known earlier, e.g. *brokeris* – *makleris* as well as neologisms (*marketingas* – *rinkodara*). Nevertheless in the practical usage of the Lithuanian and Latvian languages anglicisms are quite often perceived as international lexis and therefore they are acceptable.

Regina KVAŠYTĖ
Šiaulių universitetas
P. Višinskio g. 38, LT-76352 Šiauliai
E. paštas rekva@takas.lt

Gauta 2004-10-25